

Yhteiskuntapolitiikka syytettynä

■ TOMI KIILAKOSKI

Jussi Särkelä: *Koulumurhat*.
Barrikadi-sarja, WSOY 2008.

Jokelan ja Kauhajoen kouluväki-valtaa voidaan selittää useista kehyksistä käsin. Jussi Särkelän selitysmallissa pääasiallisena vaikuttavana tekijänä on yhteiskuntapolitiikan uusi suunta, jonka seurauksena yhteisöllisyys on rapautunut. Kaikesta on tullut yksilöitä. Tähän liittyvänä, ja osin yhteisöllisyyttä murtavana kehityskulkuna, on Särkelän mukaan ollut psykokulttuuri, joka pyrkii selittämään kaikki tapahtumat yksilön kautta. Yksilöön keskittyminen estää näkemästä rakenteellisia tekijöitä, joita viimeaikaisen tapahtumien taustalla lymyää. Särkelä rakentaa kritiikkinsä näiden kahden akselin varaan. Kriitiikin tuloksena on räväkkä kiistakirjoitus, jossa suomalainen yhteiskuntapolitiikka saa osakseen voimakasta arvostelua.

Särkelä esittää kouluampumiset, joita hän kutsuu koulumurhiksi, ilmentymänä laajemmista yhteiskunnallisista kehityskuluista. Hänen kirjoituksessaan kouluampumiset toimivat yhteiskuntakriittisen aikalaisanalyysin välineenä. Kouluampumiset paljastavat hänen analyysissään yhteiskunnan tilanteesta piirteitä, jotka ovat hälyttäviä. Niiden ratkaisemiseksi on hänen mukaansa uudistettava politiikkaa.

Uskottavuus puntaroitavana

Särkelän teos on pamfletti, ei tieteellinen tutkimus. Hänen aineistonsa pohjautuu pitkälti mediassa jul-

kaistuu informaatioon. Vakavan ihmistieteellisen tutkimuksen kriiteeriä Särkelän teos ei täytä, mutta ei sitä ole sellaiseksi tarkoitettukaan. Tekstissä keskitytään pääasiassa Jokelan ampumatapaukseen, Kauhajoen koulusurmien jäädesä taustalle.

Pamflettimuotoon kuuluvat kärjistyksen, toisinaan kohtuuttomuudetkin. Särkelän retorisesti taidokas kirja hyödyntää esimerkiksi ironiaa, vakavaa paatosta ja ilkeilyä. Näiden avulla Särkelä pyrkii osoittamaan, että koulusurmiin reagointi edellyttää yhteiskuntapoliittista uudelleensuuntautumista.

Särkelän teosta voi moittia asiallisuudesta sekä tulkinnoista, jotka eivät palaudu faktoihin. Mutta nämä ovatkin tieteellisen tekstin arvioinnin tapoja. Olenaisempaa on, että teoksen tehtävänä on pyrkiä muuttamaan maailmaa. Sitä tulisi myös arvioida siitä näkökulmasta, miten hyvin se onnistuu kertomaan uskottavan narratiivin ja vakuuttamaan lukijansa siitä, että esiinnotetut seikat ovat huomionarvoisia. Särkelän analyysi ei rakennu koulusurmiin perustuvan huolellisen tutkimuksen pohjalle, vaan koulusurmien tehtävänä on toimia esimerkkinä niistä tapahtumista, joita on lupa odottaa enemmänkin, jos epäkohtiin ei puututa pikaisesti. Kiistakirjoituksen uskottavuutta voi koetella esimerkiksi sen mukaan, missä määrin sen aikalaisanalyysia voi pitää uskottavana. Koska Särkelän ratkaisuna on ottaa koulusurmat ja niiden tekijät esimerkiksi oman aikalaisanalyysin toimivuudesta, sitä tulee arvioida myös siitä näkökulmasta, toimivatko koulusurmat todella hänen kontruoimansa kehityskulun mukaisesti.

Yhteisöparatiisi menneisyydessä

Särkelän yhteisöllisyyskuva rakentuu kulttuurikonservatiivisen, romantisoidun näkemyksen varaan. Sen mukaan aiemmat yhteisöt olivat tiiviitä ja huolehtivat jäsenistään. Yhdessä elettiin ja toisesta kannettiin huolta. Psykelaakkeita ei syöty eikä osattu kaivata. Kun ihmisellä oli luonnollinen paikkansa osana yhteisöä, hänen oli helppo orientoitua maailmassa. Yhteisö kontrolloi jäseniään.

Jotta Särkelä pystyy kertomaan narratiivin yhteisöllisyyden katoamisesta, täytyy hänen olettaa, että joskus on ollut olemassa aito yhteisöllisyys, joka voidaan menettää. Särkelän menneisyyden yhteisöparatiisissa oli muun muassa seuraavia piirteitä: ihmisarvo ja ihmisten velvollisuudet tunnistettiin, eikä keskitytty pelkästään ihmisten oikeuksiin (s.121). Piittaamattomuus ei kukoistanut, sillä yhteisvastuullisuus toimi. Enää ei toimi, ja tämän seurauksena ei puututa, jos joku potkii lähimmäistä kadulla (s. 129). Kulttuuri oli kansallinen, luja ja yhtenäinen (s. 149). Ei sinuteltu, vaan teititeltiin ja tervehdittiin. Nykyään on pakko hyväksyä haistattelukin (s. 150). Leikinlasku kuului työpaikoille. Huumori kukoisti. Näiden hävitessä jäljelle on jäänyt vain vakavamielisyys ja tosikkomaisuus (s. 164). Ennen ei ollut edes koulukiusaamista. Oli vain kisailua ja kiusoittelua. Mustelmia tuli, mutta kohtuuttomuuksiin ei menty (s. 167). Kouluruokailussa opittiin käytöstavat, ei syöty kertakäyttölautasilta (s. 208).

Särkelän menneisyysskuva on kiiltokuva, jota todellisuuden roso, ristiriidat ja epäjatkuvuudet eivät rasita, siinä ei ollut luokkaristiriitoja, eri vähemmistöjen sortoja

tai pahoinvointia. Antamalla väärä kuva menneisyydestä saatetaan tuottaa myös väärä kuva nykyisyydestä ja nykyisistä vaihtoehdoista.

Särkelän teesi on, että yhteisössä kaikilla ja kaikella on paikkansa. Siellä ei ole koulumurhia, sillä jokainen saa tarvitsemaansa tukea. Tässä mallissa yhteisö toimii myös yksilöiden moraalia kahlitsevana tekijänä ja normatisoi jäsenenä tietyn yhteisen kehyksen puitteisiin. Yhteisöllisyyden katoaminen ei kuitenkaan välttämättä selitä koulusurmia. Koulusurmia koskevassa tutkimuksessa on esitetty, että koulusurmat eivät paikkannu urbaaneihin keskuksiin, vaan niiden areenana on yleensä joko maaseutu tai lähiömäiset asuinalueet. Tätä on selitetty esimerkiksi sillä, että tiukka yhteisöllisyys voi ehkäistä nuorten mahdollisuuksia saada tukea omalle erityisyydelleen ja toisaalta, että voimakas sosiaalinen pääoma voi ehkäistä ongelmien havaitsemista. (Ks. esim. Newman ym. *Rampage*. Basic Books 2004.) Ottamalla yhteisöllisyyden häviämisen annettuna selitysmallina jää ratkaisematta kysymys, missä määrin yhteisöllisyys ja sosiaalinen pääoma voivat estää koulusurmien ehkäisyä.

Jokelan Raskolnikov

Psykokulttuurin vastustaminen on kirjan keskeinen teema. Särkelä ei väsy moukaroimaan ajattelutapaa, joka välittömästi kiinnostuu yksilöstä eikä ota huomioon hänen sosiaalista taustaansa ja niitä rakenteita, joihin yksilö kiinnittyy. Hänen kirjoituksessaan ongelmat pyritään paikantamaan yhteiskuntaan ja yhteiskunnallisiin muutoksiin. Psykologisoinnin vastustaminen ohjaa myös sitä tapaa, mil-

lä Särkelä kuvaa Jokelan ampujaa. Hänen narratiivissaan Jokelan tekijästä muotoutuu nykyiseen kulttuuriseen muutokseen sopeutumaton lahjakas nuori, joka ajautuu harhateille. Särkelän kertomuksessa hänestä muovautuu filosofinen pohdiskelija, nykyajan Raskolnikov, jolla on laajakaistayhteys ja webbkamera.

Särkelä vastustaa viimeiseen asti yrityksiä paikantaa Jokelan ampujan ongelmat hänen persoonaansa. Tätä vastustaakseen Särkelä luonnehtii Jokelan ampujaa tunnolliseksi henkilöksi, joka ei voinut peräytyä uhkauksistaan, koska ei halunnut luovuttaa (s. 17). Koska osa hänet tunteneista on luonnehtinut häntä itselliseksi, ei häntä ole koulukiusattu. Hän ei välittänyt muiden mielipiteistä (s. 55). Hänellä ei ollut mitään paniikkihäiriötä. Hän vain koki osan ihmisten seurasta vastenmielisenä (s. 56). Hän saattoi kokea osan asioista intuitiivisesti kuin runoilija (s. 73). Hän jäi vaille yhteisöllisen riemun kokemusta (s. 76). Kiusaamisen sijasta todellinen ongelma oli, ettei ampuja saanut opiskella filosofiaa (s. 169). Hän tiesi olevansa keskivertoa sivistyneempi (s. 170). Lopussa häntä kuvaillaan ilmeisen lahjakkaaksi ihmiseksi, joka ei ollut kiinnostunut samoista asioista kuin toverinsa. Hän tosin harhautui ja ajautui laskevan ajattelun pariin (s. 249–250).

Särkelän narratiivin kannalta on toimivaa muokata Jokelan ampujasta väärin ymmärretty filosofi ja sen jälkeen väittää, että näitä raskolnikoveita on muitakin odotelemassa, varokaa vain. Kuvassa, joka Jokelan ampujasta rakennetaan, näkyy, että pamfletin lähteenä on käytetty pääasiallisesti sano-

malehtimateriaalia. Näiden pohjalta rakennetaan kuvaa ajattelijasta, joka harhautuu ja toteuttaa sitten hirmutekonsa. Huomionarvoista on myös, ettei Särkelä itsekään välttä psykologisointia. Hän selittää ampujan toimintaa vastenmielisyyden kokemuksilla, hänen motiiveillaan, ajatuksillaan sekä luonteenpiirteillään – samalla arvostellen psykologeja, jotka analysoivat yksilöä häntä tapaamatta. Vedotesaan edellä mainittuihin seikkoihin Särkelä käyttää itsekin psykologista selitysmallia, tosin ilman tieteellistä taustaa.

Sanomalehtiaineksen käyttäminen on ongelmallista koulusurmia käsittelevässä tutkimuksessa. Koulusurmiin liittyy paljon salassa pidettävää tietoa, jota ei päästetä julkisuuteen. Toiseksi, osa mediasa olevasta tiedosta on virheellistä tai epätarkkaa. Kolmanneksi, media-aineisto saattaa sisältää täysin epärelevanttia tietoa.

Tutkintalautakunnan raportin myötä on selvinnyt, että Jokelan ampuja kärsi koulukiusaamisesta. Hän oli sosiaalisesti syrjäytynyt ja pelkäsi esimerkiksi ihmisten kohtaamista niin paljon, ettei mennyt kirjastoon. Hän kärsi lyhytkasvuisuudesta, yksinäisyydestä, punastelusta ja jännittämisestä. Hän oli yksinäinen ja hänen keskustelukumppaninsa olivat suurelta osin nettituttavia. Tutkintalautakunnan mukaan ongelmana ei näinkään ollut liiallinen psykokulttuuri, vaan että tekijälle ei tarjottu asianmukaista hoitoa riittävän nopeasti. (*Jokelan koulusurmat 7.11.2007. Tutkintalautakunnan raportti*. Oikeusministeriö. Julkaisuja 2009:2.)

Tutkintalautakunnan raportti on julkaistu noin puoli vuotta Särkelän teoksen jälkeen. Tosin jo en-

nen teoksen ilmestymistä on ollut tietoja siitä, että Jokelan tekijä on kärsinyt sosiaalisesti. Halu vastustaa psykokulttuuria ei voi tarkoittaa sitä, että oikeasti eläneestä henkilöstä muovataan omaan narratiiviin sopiva tarina filosofisesti orientoituneesta, lahjakkaasta nuoresta. Osin tämä joitakin ilmeisiä tosiasioita sivuuttava tulkinta johtunee tendenssimäisyyden lisäksi lähteiden luonteesta ja laadusta.

Särkelä päättää teoksensa retorisesti hämmästyttävällä tavalla. Hän sijoittaa Jokelan ampujan taivaaseen oppimaan historiaa ja filosofiaa, sivistymään. Retorisesti kohtaus osuu maaliinsa ja ravistelee mieltä. Silti lukija jää kysymään, puhutaanko teoksessa Jokelan oikeasta ampujasta vai onko pamflettiin luotu sellainen kuva, joka sopii kiistakirjoituksen henkeen.

Taipuisat aikalaisanalyytit pakenevat kritiikkiä

Voidaan olla monta mieltä, onnistuuko Särkelä perustelemaan, että koulusurmat ovat hänen narratiiviaan tukeva tapaus. Tässä kuvatuista syistä voidaan ajatella, että kytkös koulusurmien ja yhteiskunnallisten ongelmien välillä jää huomattavasti löysemmäksi kuin tekijä haluaisi. Silti on katsottava myös, millä tavalla Särkelän aikalaisanalyyssi osuu maaliinsa.

Ensimmäisessä luvussa Särkelä kuvaa sitä tapaa, millä Jokelan koulusurmat vastaanotettiin mediassa. Tässä luvussa Särkelä kritikoikin kärkevästi poliittista eliittiä siitä, että se ei ryhtynyt todellisiin toimenpiteisiin. Lisäksi hän poimii tapausesimerkkejä, jotka tukevat hänen teesiään siitä, että psykokulttuurin

myötä yksilöllinen selittäminen yleistyy. Hän dokumentoi käytyä keskustelua ja luo siitä tulkinnan, jonka mukaan poliitikoilta puuttuu yleisnäkemyksiä, jonka pohjalta asioihin voitaisiin reagoida. Särkelä on vahvimmillaan arvostellessaan nykypoliittikkaita ja poliitikkoja.

Särkelän sosiologisena peruskäsitteenä toimii globalismi, joka hänen mukaansa on globalisoituvan talouden taustalla oleva ideologia, jonka eräänä ilmentymänä on esimerkiksi uusliberalistinen politiikka. Globalismin myötä perinteinen yhteisöllisyys on rapautunut, yksilön arvo ylikorostettu ja on tuotettu tilanne, jossa nuoret joutuvat suunnistamaan tulevaisuuteen ilman yhteisöllisiä turvaverkkoja. Aikalaisanalyyttisille teorioille on tyypillistä, että ne ovat niin taipuisia, että niitä on hankala kritisoida ja ne vakuuttavat parhaiten lukijat, jotka ovat jo valmiiksi samaa mieltä.

Hämmästyttävää kyllä, Särkelä ei käytä diskursiivisissa työvälineistöissään juurikaan kasvatuksen käsitteitä. Pedagoginen ongelma, miten yhteisöllisyyteen kasvatetaan ja kasvatetaan yksilöllisenä aikana, jää lukijan oman harkinnan varaan. Koulua ja koulutusta analysoidessaan Särkelä korostaa oikeutetusti koulun tietopainotteista luonnetta ja yhteisöllisyyden vähäistä merkitystä, mutta on todettava, että tämä aines ei perustu koulun arjen tulkintaan, opetussuunnitelmien läpikäymiseen tai kasvatustieteellisen tutkimuksen lukuun. Pikemminkin se hyödyntää arkikäsitystä siitä, millainen koulu on.

Särkelän teksti on kirjoitusasultaan taidokas kiistakirjoitus, jossa rusikoidaan säälimättä yhteiskuntapolitiikan nykysuuntauksia sekä

psykokulttuuria. Nämä kaksi ovatkin pamfletin varsinainen kohde: otsikon koulumurhien ja niiden vastaanoton tehtävänä on osoittaa, että yhteiskuntapolitiikan suuntaa on ohjattava yksilön tukemisesta yhteisön ja yhteiskunnan hyvinvointia tukevaan suuntaan. Yhteiskunnallisten linjaustensa puolesta pamfletti on kiinnostava lisä suomalaisen politiikan tulevaisuutta ja nykyisyyttä pohtivaan kiistakirjallisuuteen. Järin syvällisenä ja etevänä tutkielmana koulusurmista sitä ei voi pitää.

Koulusurmien tutkiminen on tutkimuseettisesti haastava hanke. Särkelä ei erittele omia tutkintatapojaan. Tämä voi aiheuttaa ongelmia. Esimerkiksi eräs tekijä, mikä koulusurmiin houkuttelee, on julkisuus. Columbinen vuoden 1999 koulusurmien jälkeen julkisuuden kontrollointi on tullut keskeiseksi tavoitteeksi koulusurmaajille, jotka kykenevät muovaamaan omasta toiminnastaan speaktaakkelin. Heidän nimeään, kuviaan ja tekojaan toistetaan uudelleen. *Koulumurhi-*en kaltainen teos, jonka kannessa on ampujien kuvat ja joissa käsitellään heidän tekojaan oikein nimin ja kerrotaan heistä tarina, jossa muovataan ampujista filosofisesti lahjakkaita, mutta väärinymmärrettyjä nuoria, rakentaa osaltaan ampujien julkisuuskuva ja tukee heidän mediastrategiaansa.

Kirjoittaja toimii tutkijana Nuorisotutkimusseurassa.